

Descripció i norma: *amb* i el canvi de preposició*

XAVIER VILLALBA

O. Introducció

Resulta un fet incontrovertible que la normativa gramatical catalana suscita reaccions extremes en tots els àmbits on fa arribar els seus efectes. No eren encara fredes les cendres del foc generat al voltant de la falsa dicotomia entre el català *heavy* i el català *light*, que vam caure a les brases del debat a l'entorn del *Diccionari de la Llengua Catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans (DIEC), que va produir una explosió bibliogràfica sense precedents. Els artífexs del projecte van donar a conèixer el projecte amb prou antelació i publicitat perquè l'expectació fos enorme, almenys en l'àmbit universitari i cultural. Finalment, després de la publicació de l'esperat diccionari, els partidaris i els detractors van entaular un diàleg de sords sovint més marcat per la vanitat professional i per la defensa de parcel·les de poder que per la discussió tècnica i científica. Ara que totes dues polsegueres s'han esvaït, tot i alguna revifalla esporàdica, les conclusions que hom pot extreure són ben il·lustratives i vénen a confirmar les paraules gairebé premonitòries de Joan SOLÀ abans de la tempesta: «En la nostra societat un detall ortogràfic té un interès incomparablement més gran que una qüestió important de sintaxi. També els detalls de lèxic tenen un interès desproporcionadament superior als fets de sintaxi» (SOLÀ, 1994: 301). Evidentment, les paraules de SOLÀ es fonamenten en la polèmica al voltant de mots-bandera com *barco*, hereva de controvèrsies 'clàssiques' com les publicades a *Cap d'any* i a *Serra d'Or* sobre *entregar* i *lliurar*, *seu* i *llur*, *curar* i *guarir* o *clero* i *clergat*, que en últim terme són tries lèxiques que amaguen una certa concepció de quin hauria de ser el model de llengua estàndard (abans 'llengua literària'). Aquest èmfasi una mica desproporcionat en les qüestions lèxiques perdura avui en dia. Noteu, a tall d'exemple, que una crítica tan detallada del DIEC com la de ESTEVE ET AL. (1998), que ocupa 91 pàgines de crítiques implacables de tota mena —en molts casos justes—, no té res a dir sobre els innombrables desgavells sintàctics que llasten la tradició lexicogràfica catalana, com ara la deficient descripció del règim verbal de molts predicats psicològics (vegeu l'estudi de CABRÉ I MATEU, 1998), la caòtica presentació dels usos de *ésser* i *estar* i en general l'estructuració de les entrades dels verbs amb variacions de règim. Es pot afirmar, sense reserves, que la sintaxi continua sent la ventafocs de la gramàtica catalana.

No és cap secret que la major part dels esforços i dels mitjans de l'Institut d'Estudis Catalans s'aboquen a

les tasques lexicogràfiques, fins al punt que dels vuit projectes de recerca de la Secció Filològica n'hi ha quatre que estan estrictament relacionats amb el lèxic i la producció de diccionaris (el projecte Diccionari del Català Contemporani, el projecte Glossarium Mediae Latinitatis Cataloniae, l'Observatori de Neologia i el projecte Patronymica Romanica). Això sense tenir en compte el pes relatiu del lèxic en el projecte d'Atlas Lingüístic del Domini Català ni la tasca de les Oficines Lexicogràfiques (segona edició del diccionari normatiu, redacció del diccionari manual i creació d'un diccionari computacional). Enmig d'aquest panorama, el projecte de Gramàtica Catalana de l'Institut d'Estudis Catalans queda reduït a una pura anècdota, tot i que en la presentació del projecte s'afirmi que «[l]a modernització de la normativa gramatical és cabdal per a assolir major compleció de la codificació, major cohesió del model comú de referència i major disponibilitat de la llengua a tots els àmbits» [*Institut d'Estudis Catalans - Gramàtica de l'Institut d'Estudis Catalans*. 2000. <http://www.iec.es> (consultat el 29 de maig del 2001)]. I és que som davant d'una situació preocupant, ja que hi ha qüestions crucials i urgents sobre les quals els professionals del ram i els usuaris més conscienciats demanen que se'ls faci una mica de llum. No és cap excusa que disposem d'una eina nova i exhaustiva com la monumental *Gramàtica del català contemporani*, perquè el professional necessita sovint solucions ràpides i clares i no disposa del temps necessari per aprofundir en la lectura d'un capítol de cinquanta fulls. S'ha de concedir, doncs, que les crides d'alguns gramàtics a renovar la normativa gramatical catalana estan plenament justificades i que l'excessiva prudència de l'Institut d'Estudis Catalans a l'hora d'oferir solucions, encara que siguin puntuals i provisionals, a les urgències que assetgen els professionals de la llengua han provocat i provoquen frustració, desànim i, en alguns casos, indignació, que només parcialment poden pal·liar iniciatives —no gaire reeixides— com el Fòrum d'estandardització (FOREST).

Cal, doncs, renovar la normativa gramatical catalana i —si no és que en un acte de professió de fe escolàstica gramaticalitzem la màxima del Doctor angèlic i assumim que la descripció és una serventa de la prescripció—, ara és l'hora de fer-ho, assumint la feina del gramàtic descriptiu, postura que ha estat defensada públicament per Joan Solà, alhora director de la *Gramàtica del català contemporani* i membre de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans —vegeu l'entrevista que li va fer Lluís Bonada al suplement *Quadern* del diari *El País* (4 de novembre del 1999)— i que no tan sols sembla la més raonable, sinó que és probablement l'única que ens pot assegurar que la futura renovació de la normativa catalana no serà la crònica d'un fracàs anunciat.

En aquest article voldria donar suport a aquesta tesi i contribuir a il·lustrar com ens pot ajudar a refinar la normativa aquesta manera de treballar, centrant-me en un aspecte molt concret i alhora molt intrigant de la normativa gramatical sobre el canvi i la caiguda de les preposicions: el manteniment de la preposició *amb* en les construccions *haver-n'hi prou* i *tenir-ne prou*.

L'estructura de l'article és la següent. A la primera secció, repasso la normativa gramatical sobre el canvi i la caiguda de les preposicions. A la segona secció, comparo les propietats sintàctiques del complement dels verbs que clarament regeixen preposició i les comparo amb les del sintagma preposicional que apareix introduït per *amb* en les construccions *haver-n'hi prou* i *tenir-ne prou*, la qual cosa servirà per mostrar que en el segon cas no tenim un complement regit sinó un adjunt. Finalment, l'última secció trasllada les generalitzacions empíriques de la secció anterior al terreny de la normativa del canvi i caiguda de les preposicions àtones i reafirma la conveniència dels estudis descriptius detallats previs a l'establiment de normes sintàctiques.

1. La normativa sobre el canvi i la caiguda de les preposicions (àtones)

La tradició gramatical catalana ha dedicat molt d'espai a descriure el comportament de les preposicions que encapçalen oracions seleccionades per verbs de règim i en concret a la qüestió del que s'ha denominat 'canvi i caiguda de les preposicions'.¹ No obstant això, com és habitual, la normativa entesa en un sentit estricte, és a dir les obres qualificades de normatives per l'IEC, no és gaire prolixa. Així doncs, FABRA (1918/1933) esmenta el cas de les preposicions regides a (§114), de (§120 i 121) i en (§126), que desapareixen quan encapçalen una oració finita. També comenta el cas d'en, que canvia a la preposició a davant «d'un infinitiu que fa de complement d'un verb» i que s'oposa al cas en què «un infinitiu forma part d'una determinació circumstancial, amb el valor d'un gerundi», que presenta alternança entre en+INF i al+INF, però no pas canvi de preposició.

És un fet destacable i que no ha passat desapercebut que FABRA no fa esment de la preposició *amb*.² No obstant això, la tradició gramatical postfabriana ha estès l'àmbit del canvi i la caiguda de preposicions àtones a la preposició *amb* (veg. GRÀCIA 1989: 67-68, RAMOS 1992: 150-151, RUAIX 1979: 153, SANCHO 2002: 1718, SOLÀ 1972), de manera que tenim l'alternança següent:

- (1) a. Es va conformar amb el segon lloc.
- b. Es va conformar a/d'arribar en el segon lloc.

- c. Es va conformar que li regalessin un llibre.
- (2)
- a. Em vaig acostumar amb una disculpa.
 - b. Em vaig acostumar a/de rebre una disculpa.
 - c. Em vaig acostumar que se'm disculpés

Així doncs, podem considerar que la descripció «clàssica» —encara que no necessàriament normativa, si considerem com a únic codi normatiu FABRA (1918/1933)— del fenomen del canvi i caiguda de preposicions té de la forma següent:

Davant d'un infinitiu:

- a) Les preposicions *a* i *de* es mantenen (cf. 3a/b amb 5a/b).³
- b) Les preposicions *en* i *amb* es canvien per les preposicions *a* o *de*, amb una certa vacil·lació en la tria d'una o altra segons el verb (cf. 3c/d amb 5/d).
- c) Les preposicions tòniques es mantenen (cf. 4 amb 6).

Davant d'una oració finita:

- a) Les preposicions àtones cauen (cf. 3 amb 7).
- b) Les preposicions tòniques es mantenen (cf. 4 amb 8).

- (3)
- a. Es va acostumar *a* la carn crua.
 - b. Es va oblidar *de* la beguda.
 - c. Va insistir *en* la proposta.
 - d. Es va acostumar *amb* el vi més senzill.
- (4)
- a. Va dormir *sense* cap preocupació.
 - b. Es va acostumar *fins a* la coma.
- (5)
- a. Es va acostumar *a* menjar carn crua.
 - b. Es va oblidar *de* portar la beguda.
 - c. Va insistir *a* proposar-ho.
 - d. Es va acostumar *a/de* beure el vi més senzill.

- (6) a. Va dormir *sense* tenir cap preocupació.
b. Es va acostar *fins a* arribar a la coma.
- (7) a. Es va acostumar que l'hi fessin tot.
b. Es va oblidar que havia de portar la beguda.
c. Va insistir que portés la beguda.
d. Es va acostumar que no li diguessin res.
- (8) a. Va dormir sense que el molestessin.
b. Es va acostar fins (a) on va poder.

Aquesta és, en essència, la caracterització del fenomen que trobem a la majoria dels tractats gramaticals.

Noteu, però, que hi cal afegir algunes excepcions. Per exemple, la construcció temporal/causal *en*+infinitiu:

- (9) En arribar a casa, me'ls vaig trobar sopant.

Resulta lícit preguntar-se per què la preposició *en* no queda afectada pel canvi de preposició en aquest cas o en la construcció condicional següent, habitual en el català medieval (veg. BADIA, 1962: §249-§253, 1994: cap. 13 o FABRA, 1912: §155, 1918: §133, 1956: §115 entre d'altres):

- (10) a. Amb que tu hi anessis, tot s'arranjaria. [FABRA, 1956: § 115]
b. Amb que t'esmenis, et perdono. [JORDANA, 1968: 110]
c. Amb que tinguis quinze milions de pessetes, podràs comprar-te un pis gran. [CUENCA, 1991: 156]

Tot i la tendència aclaparadora a la caiguda de la preposició davant d'una oració finita, l'existència d'aquests exemples ens planteja novament la necessitat de determinar amb precisió quin fet gramatical regula el canvi i caiguda de les preposicions més enllà de l'establiment d'una casuística més o menys detallada.

1.1. Tonicitat

Tot i l'evidència que el canvi i la caiguda de preposicions únicament afecta les preposicions àtones, entre tota la

bibliografia que tracta el tema de manera més o menys detallada únicament CUENCA (1996: 171 n. 11) suggereix de manera explícita que l'explicació del contrast s'ha de basar en la tonicitat:

Sintàcticament, la atonicitat és a la base del fenomen de canvi de preposició (amb *i* en davant d'infinitiu canvien a *a* o *de*) i caiguda de preposicions (elisió de *a*, *de*, *en* i amb davant la conjunció *que*).

Tanmateix, aquesta proposta té dos punts febles. D'una banda, és empíricament inadequada obvi perquè no dóna compte dels casos de preposicions àtones no afectades pel fenomen, *per* –almenys davant d'infinitiu—, *en* dintre de la construcció temporal/causal *en*+infinitiu i la construcció condicional *amb que*. D'altra banda, l'assumpció que la tonicitat és la clau de volta del canvi de preposició davant d'infinitiu ens aboca a un resultat contradictori i de difícil resolució teòrica, ja que la tonicitat no pot justificar la substitució d'una preposició àtona (*amb*, *en*) per una altra d'àtona (*a*, *de*).

1.2. Recció

Una opció més prometedora i que assumeixen de manera més o menys explícita la majoria de treballs és que el límit entre els casos de canvi/caiguda i els de manteniment es basa en el fet que la preposició estigui regida pel verb. Així doncs, FABRA (1912: 151) parla de «proposiciones completivas». FABRA (1918/1933) parla sistemàticament de *complement* per referir-se a *a* (§114), *de* (§120 i 121) i *en* (§126) i a més pel que fa a aquesta última, fa explícit el contrast entre el cas «d'un infinitiu que fa de *complement* d'un verb» [la cursiva és meua, XV], que demana el canvi de preposició (*en*>*a*), i el cas en què «un infinitiu forma part d'una *determinació circumstancial*, amb el valor d'un gerundi» [la cursiva és meua, XV], que presenta alternança entre *en*+INF i *al*+INF, però no pas canvi de preposició. Trobem una postura semblant en FABRA (1956: §77), que parla de «verbs [que] admeten (i àdhuc alguns exigeixen) un complement introduït amb la preposició *a* (...), amb la preposició *en* (...) o amb la preposició *de* (...)».

La majoria de treballs posteriors mantenen aquesta postura i assumeixen que el règim verbal és el factor determinant per destriar els casos de canvi i caiguda de preposició del manteniment de la preposició en les construccions temporal *en*+INF i condicional *amb que*.⁴ L'únic autor que mostra dubtes sobre la pertinència de la recció és SOLÀ (1972), que considera que la preposició *amb* es troba a mig camí entre el règim i la circumstancialitat. No obstant això, aquest autor no suggereix quin podria ser el detonant del fenomen i

reconeix que «el sintagma «*en*+infinitiu» traeix clarament el sistema establert» (SOLÀ 1972: 25).

Recollint, però, la seva observació que la preposició *amb* marca en molts casos el límit entre un complement de règim i un circumstancial (vegeu també SOLÀ 1994: § 10.1 per a altres casos en el límit del règim de verbal amb la preposició *en*), resulta interessant comprovar que és amb aquesta preposició que apareixen vacil·lacions com les següents:

(11) a. N'hi ha prou amb fer-se càrrec del grau de castellanització. [FABRA *El català literari* p.71]

b. No n'hi ha prou amb ser català. [Títol d'una cançó de Els Pets]

c. N'hi ha prou amb veure la relació d'alumnes a les universitats, amb adreces, per constatar-ho. [Jordi Pujol *Ara és demà, projecte i il·lusió de Catalunya*. Discurs a l'Auditori Winthertur. Barcelona, 8 de juny de 1998]

d. Però les mateixes fonts indiquen que no n'hi ha prou amb aconseguir aquest objectiu per si sol. [«Avui» (16/IV/2000)]

(12) a. No n'hi ha prou de trobar mots en qualsevol llengua que tinguin un altre sentit en català Màrius Serra *La cosina prima* [«Avui» (9/XI/2000)]

b. Pel president sortint, no n'hi ha prou de fer de Pepito Grillo, ni tampoc d'«esperar que Pujol caigui com fruita madura». [«Avui» (26/XI/2000)]

c. No n'hi ha prou de canviar un equip de govern per un altre [«Avui» (4/VII/2000)]

(13) a. Però n'hi ha prou a observar el comportament lingüístic dels joves per adonar-se que els 50 anys no eren una predicció gens desencaminada... [M. Carme Junyent (1999) *El català: una llengua en perill d'extinció?* «Revista d'Igualada», núm 1 (abril)]

b. Tampoc n'hi ha prou a retreure la naturalesa endogàmica dels departaments universitaris o el desinterès dels inversors privats per a la recerca bàsica. [«Avui» (16/X/2000)]

c. [N]hi ha prou a recordar els arguments fonamentals de la campanya electoral de Trias, el candidat de CiU. [«Avui» (23/XII/2000)]

Aquesta vacil·lació amb els predicats d'*haver-'hi prou* i *tenir-ne prou* també apareix descrita en diversos treballs gramaticals, que al costat de la solució preferible de fer el canvi de preposició per *a* o *de* es mostren

permissius respecte al manteniment de la preposició *amb* (LACREU 1992: 301 n. 1; MESTRES et al. 1995: 712; RUAIX 1979: 153 n. 1b).⁵

La hipòtesi que defensaré en la secció següent és que la vacil·lació que acabem de veure és producte d'una interferència entre la tendència natural del català a canviar la preposició regida *amb* (i *en*) davant d'un infinitiu i la tendència natural a mantenir les preposicions no regides. En altres termes, la preposició *amb* en el cas d'*haver-'hi prou* i *tenir-ne prou* no és una preposició regida i, per tant, el seu manteniment davant de l'infinitiu no tant sols és la solució natural de la llengua sinó que s'ajusta perfectament a la normativa establerta, si acceptem que està basada en la noció de preposició regida. En altres termes, el que es planteja com un cas de permissivitat respecte de la norma seria en realitat una descripció incompleta del fenomen i, de retruc, un argument de pes en favor de la postura suggerida a la introducció: la descripció ha de precedir la prescripció.

2. El règim preposicional

Si com acabem de suggerir, la propietat sintàctica clau per regular el funcionament del fenomen del canvi i caiguda de les preposicions àtones en català és la relació de règim, cal determinar d'una banda quines són les propietats que caracteritzen aquesta relació i de l'altra si aquestes propietats s'apliquen de manera inequívoca al cas d'*haver-n'hi prou* i *tenir-ne prou*. Així doncs, en els paràgrafs que segueixen compararem el comportament sintàctic dels sintagmes preposicionals regits amb el dels sintagmes introduïts per *amb* que acompanyen els predicats *haver-n'hi prou* i *tenir-ne prou* respecte de cinc proves sintàctiques que ens serveixen per distingir els complements regits dels adjunts: la mobilitat estructural, l'obligatorietat, el valor semàntic, l'alternança amb el gerundi i l'extracció.

2.1. Mobilitat estructural

Com fa notar RAMOS (1992: 148-149), els complements de règim preposicional ocupen una posició postverbal i no admeten l'anteposició no emfàtica (segueixo la convenció de senyalar amb un asterisc les oracions mal formades):⁶

a

(14) a. En Joan es va acostumar a menjar verdura.

b. *A menjar verdura, en Joan es va acostumar.

(15) a. La Maria no es va avenir a pagar la factura.

b. *A pagar la factura, la Maria no es va avenir.

amb

(16) a. En Joan es va encaparrar a demanar-ho.

b. *A demanar-ho, en Joan es va encaparrar.

(17) a. El banc els amenaçava de desnonar-los.

b. *De desnonar-los, el banc els amenaçava.

de

(18) a. El cambrer es va descuidar de portar el segon plat.

b. *De portar el segon plat, el cambrer es va descuidar.

(19) a. En Jordi només es preocupa de cobrar més.

b. *De cobrar més, en Jordi només es preocupa.

en

(20) a. La Joana insisteix a demanar un augment de sou.

b. *A demanar un augment de sou, la Joana insisteix.

(21) a. El Ferran s'esforça a ser amable.

b. *A ser amable, el Ferran s'esforça.

Aquestes oracions ens mostren clarament que els complements de règim amb una oració d'infinitiu no poden aparèixer desplaçats a la posició inicial de l'oració. Amb aquest fet en ment, compareu els exemples anteriors amb el comportament del presumpte complement de règim dels predicats *haver-n'hi prou* i *tenir-ne prou*:

(22) a. No n'hi havia prou amb dir-ho amb la boca petita.

b. Amb dir-ho amb la boca petita, no n'hi havia prou.

- (23) a. N'hi va haver prou amb omplir el formulari.
b. Amb omplir el formulari, n'hi va haver prou.
- (24) a. No en va tenir prou amb obtenir un augment.
b. Amb obtenir un augment, no en va tenir prou.
- (25) a. Ja en tenia prou amb rebre visites contínuament.
b. Amb rebre visites contínuament, ja en tenia prou.

El contrast no pot ser més clar: ambdós predicats admeten de manera natural l'anteposició del sintagma preposicional.⁷ En aquest aspecte es comporten de la mateixa manera que els adjunts adverbials de les oracions següents:

- (26) a. A Barcelona, fa una xafogor insuportable.
b. Quan arribis a casa, t'ho trobaràs a punt.
c. En arribar a casa, t'ho trobaràs a punt.

Aquest fet, no cal dir-ho, suggereix que ens trobem davant d'un element no regit, és a dir d'un adjunt.

2.2. Obligatorietat

En els casos en què el verb regeix una preposició, el sintagma preposicional és habitualment obligatori, la qual cosa fa que la supressió produeixi una oració mal formada (deixo de banda la possibilitat que algun verb admeti una versió absoluta):

a

- (27) a. En Joan sempre servia el vi però mai no {s'hi va acostumar / es va acostumar *(a fer-ho)}.
b. En Joan volia sortir però la Maria no {s'hi va avenir / es va avenir *(a fer-ho)}.

amb

- (28) a. Va cobrar totes les despeses, però no {s'hi va accontentar / es va accontentar *(a/de fer-ho)}.
- b. Em van pagar les dietes encara que no {hi estaven d'acord / estaven d'acord *(a fer-ho)}.

de

- (29) a. Volia portar el vi però {se'n va descuidar / es va descuidar *(de fer-ho)}.
- b. Volia portar el vi però no {se'n va recordar / es va recordar *(de fer-ho)}.

en

- (30) a. La Joana no hauria de conduir però {s'hi entesta / s'entesta *(a fer-ho)}.
- b. En Carles voldria rebre un premi però no {hi confia / confia *(a fer-ho)}.

En canvi, l'aportació del SP no és obligatòria en les construccions *haver-n'hi prou* i *tenir-ne prou*:

- (31) a. Li vaig dir bon dia i ja n'hi va haver prou (amb fer-ho) per tenir-lo content!
- b. Vaig estudiar la nit abans i ja en vaig tenir prou (amb fer-ho) per aprovar!

Aquest contrast suggereix novament una diferència en termes de règim.

2.3. El valor semàntic

Pel que fa a l'aportació semàntica del sintagma preposicional, en els casos de règim clar completa els requisits de selecció semàntica del predicat de què depèn, com és esperable d'un complement. Així, doncs, com acabem de mostrar a 2.2, els predicats que regeixen preposició necessiten el concurs del sintagma preposicional per satisfer les seves estructures semàntiques, de tal manera que fins i tot en els casos d'aparent opcionalitat del complement, el sentit del predicat en qüestió no varia i exigeix aquest argument. En canvi, com observen MESTRES et al. (1995: 712), els sintagmes preposicionals introduïts per *amb* que acompanyen les construccions *haver-n'hi prou* i *tenir-ne prou* no completen el sentit dels predicats sinó que més aviat aporten una condició (suficient) per a l'assoliment de l'esdeveniment denotat pel predicat. Així, doncs, podem parafrasejar els sintagmes preposicionals que ens ocupen mitjançant una oració condicional:

(32) a. Amb estudiar la nit abans, ja n'hi ha prou per aprovar. = Si estudies la nit abans, ja n'hi ha prou per aprovar.

b. Amb sentir-la una vegada, en tens prou, t'ho ben asseguro. = Si la sents una vegada, en tens prou, t'ho ben asseguro.

Com que sabem del cert que les subordinades condicionals no són mai regides, podem concloure que aquesta equivalència és una prova més del caràcter no regit del sintagma preposicional que ens ocupa.

Noteu a més, que el sentit de 'condició suficient' ens dóna la clau per explicar la concurrència habitual de la construcció *haver-n'hi prou* amb adjunts de finalitat, tant amb oracions d'infinitiu com amb sintagmes nominals:

(33) a. N'hi ha prou amb veure la relació d'alumnes a les universitats, amb adreces, per constatar-ho. [Jordi Pujol, *Ara és demà, projecte i il·lusió de Catalunya*. Discurs, 8/VI/98]

b. [N]o n'hi ha prou amb la qualitat per imposar-se al rival. [«Avui» (15/X/2000)]

c. Per resoldre el problema, de vegades n'hi ha prou amb restablir l'equilibri alimentari amb una dieta apropiada. [*Vacunes. Vacunacions a viatgers internacionals. Dep. de Sanitat*. 2000. (20 de juny del 2001)]

d. [P]er integrar les Tecnologies de la Informació a l'educació, a banda de les infraestructures, no n'hi ha prou amb organitzar la formació dels docents i augmentar la disponibilitat de nous continguts (...) [*Educació i formació*. 1999. (21 de juny del 2001)]

Des d'un punt de vista estrictament lògic, podem dir que la proposició denotada per l'adjunt introduït per *amb* suposa una condició suficient per a la realització efectiva de la proposició denotada per l'adjunt de finalitat introduït per la preposició *per*, això és perquè tingui lloc l'esdeveniment E n'hi ha prou que es doni la condició suficient C. No ens ha d'estranyar, doncs, que en la gran majoria dels exemples d'aquestes dues construccions aparegui un adjunt de finalitat.

2.4. Alternança amb el gerundi

És un fet indiscutible que no hi ha verbs que seleccionin oracions de gerundi, la qual cosa queda reflectida en l'adscripció sistemàtica d'aquestes oracions a la classe de les subordinades adverbials. Així doncs, esperem que, en el cas dels verbs que regeixen preposició, no hi hagi alternança entre una oració d'infinitiu introduïda per preposició i una oració de gerundi (deixo de banda la possibilitat que el gerundi actuï com a adjunt modal d'un verb usat de manera absoluta):

a

- (33) a. En Joan es va acostumar {a menjar verdura / *menjant verdura}.
b. La Maria no es va avenir {a pagar la factura / *pagant la factura}.

amb

- (34) a. En Joan es va encaparrar {a demanar-ho / *demanant-ho}.
b. El banc els amenaçava {de desnonar-los / *desnonant-los}.⁸

de

- (35) a. El cambrer es va descuidar {de portar el segon plat / *portant el segon plat}.
b. En Jordi només es preocupa {de cobrar més / *cobrant més}.

en

- (36) a. La Joana insisteix {a demanar un augment de sou / *demanant un augment de sou}.
b. El Ferran s'esforça {a mantenir la calma / *mantenint la calma}.

En contrast clar amb aquest comportament, les construccions *haver-n'hi prou* i *tenir-ne prou* presenten de forma sistemàtica alternança amb oracions de gerundi (amb les restriccions pròpies del gerundi, motivades per les seves propietats aspectuals):

- (37) a. Veurem com acaba tot, però crec que no n'hi ha prou dient no a la planta de piròlisi. [«Avui»

26/II/2000]

b. N'hi ha prou fent tan malament com puguem les feines de la casa perquè mai ningú ens les torni a demanar. [«Avui» 02/VIII/2000]

c. Mai n'hi ha prou tenint la raó.[«Avui» 01/V/2000]

Aquest comportament ens suggereix clarament que el sintagma preposicional encapçalat per *amb* és un adjunt en aquestes construccions.

2.5. L'extracció

És un fet prou conegut que els complements regits permeten l'extracció d'un element interrogatiu sense funció argumental —això és, un circumstancial— de manera més clara que no pas els adjunts. Quan traslladem això als casos clars de règim preposicional, obtenim el paradigma següent:

(38) a. En quina versió et vas acostumar a escoltar Tanhäuser?

b. En quina versió et vas conformar d'escoltar Tanhäuser?

c. En quina versió et vas penedir d'escoltar Tanhäuser?

d. En quina versió vas insistir a escoltar Tanhäuser?

(39) a. Amb quina música et vas acostumar a treballar?

b. Amb quina música et vas conformar de treballar?

c. Amb quina música et vas penedir de treballar?

d. Amb quina música vas insistir a treballar?

En aquests exemples, els interrogatius *en quina versió* i *amb quina música* s'interpreten de manera natural referits al verb de l'oració subordinada (*escoltar* i *treballar*, respectivament), és a dir, és possible extraure l'interrogatiu de la subordinada d'infinitiu, la qual cosa és un indicatiu clar que som davant d'una construcció regida.

En contrast amb aquest comportament, les construccions *haver-n'hi prou* i *tenir-ne prou* no permeten

l'extracció dels interrogatius en qüestió del sintagma preposicional encapçalat per *amb*:

- (40) a. *Per estimar Wagner, en quina versió n'hi ha prou amb escoltar Tanhäuser ___?
b. *Per rendir més, amb quina música n'hi ha prou amb treballar ___?
- (41) a. *Per estimar Wagner, en quina versió en tens prou amb escoltar Tanhäuser ___?
b. *Per rendir més, amb quina música en tens prou amb treballar ___?

Justament, aquest és el comportament que trobem amb les subordinades adverbials, que no són regides pel verb:

- (42) a. *En quina versió vas haver de sopar mentre escoltaves Tanhäuser ___?
b. *Amb quina música rebutges una feina si has de treballar ___?

Un cop més el contrast dona suport a la hipòtesi que som davant d'un adjunt.

3. Conclusions

Les dades que hem considerat en la secció anterior ens porten a concloure que el sintagma preposicional introduït per *amb* en les construccions *haver-n'hi prou* i *tenir-ne prou* no està regit pel predicat sinó que és un adjunt amb valor de causa suficient. Si atenem al fonament de la normativa sobre el canvi i la caiguda de les preposicions àtones que hem exposat en la secció primera, aquesta conclusió té unes clares conseqüències en el terreny de la norma: concretament no s'hi hauria d'aplicar el canvi ni la caiguda de preposició. Així doncs, el paradigma propi del sistema del català és el següent, on la forma nominal té un paral·lel oracional finit i no finit:

- (43) a. N'hi ha prou *amb* la teva paraula.
b. N'hi ha prou *amb* que ho hagi dit una vegada.
c. N'hi ha prou *amb* dir-ho una vegada.

- (44) a. En tinc prou *amb* la teva paraula.

b. En tinc prou *amb* que ho hagi dit una vegada.

c. En tinc prou *amb* dir-ho una vegada.

Les oracions de (43a) i (44a) no presenten cap dificultat: són sintagmes preposicionals adjunts el nucli dels quals selecciona un sintagma nominal. Les oracions de 43b i 44b són casos de subordinades condicionals que recullen totes les gramàtiques tradicionals des de FABRA (1912: §155); veg. FABRA (1918: §133; 1956: §115), BADIA (1962: §249-§253; 1994: cap. 13), RUAIX (1979: fitxa 34). Finalment, pel que fa a les oracions de (43c) i (44c), el fet que no s'hi apliqui el canvi i la caiguda de la preposició és el resultat lògic del sistema: no hi ha canvi ni caiguda perquè la preposició no està regida. No es tracta, doncs, d'un relaxament de la normativa sobre el canvi i la caiguda de preposicions (si, com hem mostrat a 1.2, cal entendre-la com a basada en el concepte de recció). En conseqüència, el que semblava una extravagància del sistema normatiu, un cop descrit amb precisió, esdevé un resultat lògic i coherent, que eleva a la categoria d'ultracorreccions els canvis de preposició en els exemples d'(12) i (13). A més, aquest modest exercici descriptiu ens mostra, en la línia de les observacions de SOLÀ (1994), que fins i tot la normativa d'un punt de la sintaxi sense dificultats aparents, com el del canvi i la caiguda de les preposicions àtones, presenta subtilitats dignes de ser estudiades amb detall; i, sobretot, ens demostra que prescriure abans de descriure és posar el carro davant dels bous, un luxe que no ens podem permetre.

Bibliografia

Antoni M. BADIA I MARGARIT (1962): *Gramàtica catalana*, Madrid, Gredos.

Antoni M. BADIA I MARGARIT (1994): *Gramàtica de la llengua catalana*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana.

M. Teresa CABRÉ I MONNÉ i Jaume MATEU (1998): *Estructura gramatical i normativa lingüística: a propòsit dels verbs psicològics en català*, «Quaderns. Revista de traducció», núm. 2 (1998), ps. 65-81.

Maria Josep CUENCA (1991): *L'oració composta (II): la subordinació*, València, Universitat de València.

Maria Josep CUENCA (1996): *Sintaxi fonamental*, Barcelona, Empúries.

Francesc GRÀCIA, Josep FERRER, Lluís MARQUET i Juli MOLL (1998): *El diccionari de l'Institut: una aproximació sistemàtica*, «Els Marges» núm. 60 (abril).

Pompeu FABRA (1912): *Gramàtica de la llengua catalana*, Barcelona, L'Avenç. [He usat l'edició facsímil del

1982, Barcelona, Edicions Aqua.]

Pompeu FABRA (1918/1933): *Gramàtica catalana*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans. [He usat la setena edició del 1933, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans.]

Pompeu FABRA (1956): *Gramàtica catalana*, Barcelona, Teide. (Cito per la 12a. ed., 1986)

Lluïsa GRÀCIA (1989): *La teoria temàtica*. Bellaterra: Dept. de Filologia Espanyola i Dept. de Filologia Catalana, UAB.

Jordi GINEBRA i Anna MONTSERRAT (1999): *Diccionari d'ús dels verbs catalans, règim verbal i canvi i caiguda de preposicions*, Barcelona, Edicions 62.

Cesar August JORDANA (1968): *El català i el castellà comparats*. Barcelona, Editorial Barcino.

Josep LACREU (1998): *Manual d'ús de l'estàndard oral*, València, Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana.

Josep M. MESTRES, Joan COSTA, Mireia OLIVA i Ricard FITÉ (1995): *Manual d'estil. La redacció i l'edició de textos*, Vic, Eumo; Barcelona, Universitat de Barcelona/Associació de Mestres Rosat Sensat/Universitat Pompeu Fabra.

Joan Rafael RAMOS (1992): *Introducció a la sintaxi anàlisi categorial i funcional de l'oració simple*, València, Tàndem.

Josep RUAIX (1979): *El català en fitxes/2, morfologia i sintaxi*, Moià, J. Ruaix.

Pelegrí SANCHO (2002): *La preposició i el sintagma preposicional*, dins Joan SOLÀ, M. Rosa LLORET, Joan MASCARÓ i Manuel PÉREZ SALDANYA (eds.): *Gramàtica del català contemporani. vol. 2: Sintaxi (1-16)*, Barcelona, Empúries, ps. 1689-1796.

Joan SOLÀ (1972): *Canvi i caiguda de les preposicions*, dins Joan SOLÀ *Estudis de sintaxi catalana*, vol. I, Barcelona, Edicions 62, ps. 13-43.

Joan SOLÀ (1994): *Sintaxi normativa: estat de la qüestió*, Barcelona, Empúries.

XAVIER VILLALBA

UNIVERSITAT AUTÒNOMA DE BARCELONA

Xavier Villalba

Departament de Filologia Catalana

Facultat de Lletres (edifici B)

Universitat Autònoma de Barcelona

08193 Bellaterra (Cerdanyola del Vallès)

Xavier.Villalba@uab.es

* L'autor vol deixar constància del seu agraïment a Albert Fontich, Sílvia Planas Morales, Gemma Rigau i sobretot Joan SOLÀ pels encertats comentaris sobre diverses qüestions plantejades en aquest article. La recerca difosa aquí ha rebut el suport parcial de les ajudes PB96-1199-C04-02 i BFF2000-0403-C02-01 (Ministerio de Ciencia y Tecnología), i 1997 SGR 00033, 1998 XT00065 i 2000 XT00032 (Generalitat de Catalunya), concedides al Grup de Gramàtica Teòrica de la Universitat Autònoma de Barcelona.

1 SOLÀ (1972) és encara l'estudi més detallat de la qüestió, amb nombroses referències a treballs anteriors. Vegeu també BADIA (1962: § 298-299; 1994: 670-675), FABRA (1912: § 151; 1918: § 114, 120-121 i 126; 1956: § 113-114), RAMOS (1992: 150-151), RUAIX (1979: fitxa 32), SANCHO (2002: § 11.4.5) o SOLÀ (1994: §4).

2 El silenci sobre la preposició amb es manté en FABRA (1956), en què no s'aporta cap cas de preposició amb regida.

3 RUAIX (1979: 150) esmenta la possibilitat d'introduir l'infinitiu amb de en alguns casos on el verb regeix a: *Acostumen de (o a) venir tard, Aprèn de (o a) llegir, No s'atreveixen a (o de) presentar-se, Ja comença de (o a) fer pudor, El van forçar o obligar a (o de) fer-ho*. BADIA (1994: 675) esmenta també exemples similars amb acostumar, atrevir-se i començar i adscriu l'ús de la variant amb de a un registre més elevat (el seu N1). GINEBRA I MONTSERRAT (1999) adjudiquen aquesta alternança a acostumar, aprendre i començar; en canvi, atrevir-se, forçar i obligar només els consignen amb a.

4 Per exemple, RUAIX (1979: 153) diu explícitament que “[l]es preposicions *en* i *amb* (que introdueixen algun complement) es canvien en *a* o *de* davant d'infinitiu, i cauen davant la conjunció *que*”. RAMOS (1992: 150-151) parla del canvi de preposició dintre de la secció dedicada al complement de règim verbal (4.3). GRÀCIA (1989: 67-68) circumscriu l'àmbit d'aplicació del canvi i la caiguda de preposicions a “qualsevol preposició exigida per un verb (*a*, *de*, *en*, *amb*)”. Finalment, SANCHO (2002: 1718) afirma que “la normativa catalana obliga a canviar les preposicions *en* i *amb* per *a/de* davant de l'infinitiu que funciona com a nucli d'una subordinada exigida pel verb (és a dir que és complement de règim verbal)”.

5 En contrast amb aquesta tolerància, RAMOS (1992: 151) dóna com a agramatical l'oració següent (el seu exemple 98a): *No en tenia prou amb anar a escalar.

6 Noteu que la presència del subjecte preverbal en els exemples exclou la possibilitat que els casos b. es puguin interpretar com a focalitzacions, cas en què els complements regits sí que admeten l'anteposició (segueixo la convenció de marcar l'èmfasi mitjançant les versaletes):

- (i) a. A menjar verdura, es va acostumar en Joan.
- b. A pagar la factura, no es va avenir la Maria.
- c. A demanar-ho, es va encaparrar en Joan.
- d. De desnonar-los, els amenaçava el banc.
- e. De portar el segon plat, es va descuidar el cambrer.
- f. De cobrar més, es preocupa en Jordi.
- g. A demanar un augment de sou, insisteix la Joana.
- h. A ser amable, s'esforça el Ferran.

Tampoc no cal confondre les anteposicions no emfàtiques de (14)-(21) amb casos de dislocació a l'esquerra, que exigirien la presència d'un pronom feble de represa.

7 És interessant comprovar si l'anteposició del SP afecta el canvi de preposició, és a dir, si oracions com (12a) i (13a) es convertirien en (i) o més aviat en (ii):

- (i) a. De trobar mots en qualsevol llengua que tinguin un altre sentit en català no n'hi ha prou.
- b. Però a observar el comportament lingüístic dels joves n'hi ha prou per adonar-se que els 50 anys no eren una predicció gens desencaminada...
- (ii) a. Amb trobar mots en qualsevol llengua que tinguin un altre sentit en català no n'hi ha prou.
- b. Però amb observar el comportament lingüístic dels joves n'hi ha prou per adonar-se que els 50 anys no eren una predicció gens desencaminada...

Per a mi, tot i que les oracions de (12) i (13), amb canvi de preposició en posició postverbal, no em resulten intolerables, únicament són possibles les oracions de (ii). Cal veure si els parlants que admeten habitualment (12) i/o (13) admeten també (i).

8 Confirmant l'afirmació de SOLÀ (1972) que la preposició amb es troba en el límit del règim preposicional, un verb com *aconcentrar-se* sí que admet una oració de gerundi: *Es va acontentar {de jugar només mig partit / jugant només mig partit}*. En qualsevol cas, això ens ve a refermar en el convenciment que les nostres generalitzacions no s'han recolzar en el resultat d'una única prova sintàctica, sinó, com es fa al llarg de l'article, en els resultats globals respecte de totes les proves. Des d'aquesta perspectiva, malgrat admetre una oració de gerundi en alternança amb una d'infinitiu, es pot mantenir que el verb *aconcentrar-se* selecciona *amb*.